

Tipografsko pismo (2)

Početak savremene tipografije

Tvorac savremene tipografije bio je Johan Gutenberg (1391 – 1397 – 1468). On je na ideju o štampanju pomoću pokretnih livenih slova došao oko 1440. godine, prve pokušaje izvršio 1445. a svoje najčuvenije i najlepše delo, Bibliju od 42 reda štampao je od 1452 - 1455. godine u Majncu (Nemačka). Kao rukopisni uzor za stvaranje livenih štamparskih slova služila mu je jedna vrsta gotice nazvana tekstura po gustom i kompaktnom izgledu teksta sličom tkanini.

ANTIQUA

Antikva danas čini najveću porodicu tipografskih pisama. Spada u najčitljivije oblike slova i najčešće se koristi za slaganje sitnog kompresnog sloga.

U svome razvitku koji je trajao više od 3 veka formirala se u 3 karakteristična oblika: renesansnu (medijeval) antikvu, prelaznu (baroknu) antikvu i klasicističku (novu) antikvu.

Zajedničko obeležje svih ovih pisama je u tome što imaju razlike u debljini osnovnih i spojnih poteza i imaju serife (tanje od osnovnih poteza).

ANTIQUA ANTIQUA

a) Renesansna antikva (XV i XVI v.)

Uzor za kurentna slova – humanistička minuskula, a za verzalni – rimsko kapitalno pismo. Razlika u debljini osnovnih i spojnih poteza je umerena.

Serifi su zaobljeni.

Poluserif kod malih slova je iskošena.

Karakteristika renesansnih brojeva je da se pišu između četiri linije (kao kurentna slova).

Cifre 0, 1 i 2 se pišu između dve srednje linije.

Cifre 6 i 8 prelaze do gornje, a cifre 3, 4, 5, 7 i 9 do donje crte.

b) Barokna ili prelazna antikva (XVII i XVIII v.).

(Zove se prelazna zato što čini prelazni oblik između renesansne i klasicističke antikve).

Kontrast debljine osnovnih i spojnih poteza je jak.

Serifi postaju izduženiji ali još zaobljeni.

Kosina poluserifa se približava horizontali.

Osa simetrije kod okruglih slova postaje vertikalna.

c) Klasicistička antikva (kraj XVIII, početak XIX veka).

Sa njom se proces razvitka antikve dovršava. Tendencije prisutne u baroknoj antikvi dovode se do kraja. Kontrast u debljini crta postaje vrlo jak. Serifi postaju samo dve tanke crtice. Nestaje oblika koja povezuje serif sa osnovnij potezom. Poluserif dobija potpuno horizontalan pravac.

U štamparijama su najčešće u upotrebi pismo **garamond, palatino, tajms, baskervil, bodoni** itd.

GROTESK (početak XIX veka)

Krajnje pojednostavljeno pismo sa linijama iste debljine i bez serifa. Javilo se istovremenosa počecima primene litografije u štamparstvu. Svoju punu primenu grotesk doživljava tek u XX veku.

Postoji veliki broj vrsta i varijanti ovog pisma. **Helvetika** se sigurno najviše koristi, a često se koriste i **univers, futura, tempo** itd.

GROTESK

EGIPTIJEN

Javio se istovremeno sa groteskom u londonskim slovolivnicama (Vincent Fidžins 1815.) To je masivno, konstruktivno pismo, jednakih debljina linija kao i kod groteska, ali sa serifima. Serifs su masivni, četvrtasti, iste debljine kao ostale linije. Ovo pismo nema nikakve direktne veze s Egiptom sem što može da svojom monumentalnom masivnošću podseti na staru egipatsku arhitekturu.

Egipatska pisma su **egiptien, memfis, karnak, obelisk** itd.

EGYPTIENNE

KLASIFIKACIJA TIPOGRAFSKOG PISMA PO IZGLEDU (KARAKTERU)

1. Osnovni oblici
2. Tehnički oblici
3. Rukopisni “
4. Ukrasni “
5. Posebni “

U osnovne oblike spadaju:

- (a) Renesansna antikva
- (b) Barokna “
- (c) Klasicistička “

U tehničke oblike spadaju:

- (a) Grotesk
- (b) Egipcijen

Rukopisni oblici se klasifikuju prema sredstvu kojim su pisani:

- (a) Podebljani potez (oštrim čeličnim perom)
- (b) Naizmenični potez (rond perom, široko zasečenim perom)
- (c) Potez četkom

Ukrasni oblici se mogu klasifikovati po stepenu i načinu ukrašavanja:

- (a) konturno pismo
- (b) osenčeno pismo
- (c) šrafirano pismo
- (d) ukrašeno pismo.

Posebni oblici čine veliku grupu pisama koja su nastala kombinacijom prethodnih oblika ili se odlikuju sasvim individualnim rešenjima. Najčešće se upotrebljavaju:

- (a) polugrotesk

Pismo nastalo kombinovanjem osobina antikve i groteska. Slova imaju razliku u debljini crta ali nemaju serife.

- (b) Novinska antikva ili meki egiptijen.

Čini kombinaciju antikve i egiptijena. Serifi su masivni slično egiptijenu, ali su spojeni oblinom s osnovnom crtom (umelšani). Ovo je pismo grublja varijanta antikve pa zato pogodna za štampu na papiru lošeg kvaliteta kakav je novinski.

- (c) Italijen

Varijanta egiptijena, samo su slova uzana a osnovne linije mnogo tanje od serifa.

KLASIFIKACIJA PISMA PO LINIJSKOM SISTEMU

- a) Pisma u dvolinijskom sistemu

Sva su iste visine. Nazivamo ih velika slova, verzalna slova (prema francuskoj reči VERS – stih) ili majuskuli (od lat. MAIOR).

Koristimo ih za kraće isticanje pojedinih reči. Deluje monumentalno i svečano, ali zamara monotonijom kod dužih tekstova.

- b) Pisma u četvorolinijskom sistemu:

- mala slova

kurent (od correre – teći, trčati) ili minuskuli (od minus – manje) imaju kod pojedinih slova uzlazne poteze a kod nekih silazne.

To daje tekstu veću ritmečku vrednost i utisak dinamičnosti (otud i naziv kurent).

Ova osobina im povećana čitljivost pa se zbog toga duži tekstovi uvek slažu samo kurentnim pismom.

- c) Kapitelhen

To su verzalna slova u veličini kurentnih. Iako iste veličine s malim slovima izdvajaju se u tekstu različitim ritmom pa se upotrebljavaju kao umereno ne mnogo upadljivo sredstvo za isticanje.

REZ PISMA PREMA SVETLINI

Ovde se radi o odnosu između debljine crte i visine slova

a) normalno pismo

Odnos debljine crte u odnosu na visinu kreće se u granicama od 1: 6 do 1: 10, pri čemu je srednja vrednost 1: 8.

b) Svetlo pismo (belo)

Debljina crte se sadrži u visini slova više od 10 puta. Tekst složen takvim pismom deluje svetlo, zahteva povećane razmake kako između slova, reči tako i između redova, a i povećane razmake između teksta i ivice papira (margine).

c) Polucрно

d) Crno (masno) pismo

Ovo je površinsko pismo, jakih kontrasta prema osnovi, pa zahteva smanjene razmake u svakom pogledu. Koristi se kao vrlo jako sredstvo za isticanje u tekstu. Treba ga koristiti oprezno jer razbija jednostavnost forme sloga.

REZ PISMA PREMA OSI SLOVA – O KURZIVU.

a) Uspravna

b) Iskošena na levo (vrlo retko u upotrebi)

c) Iskošena na desno – kurziv.

Kurzivom u tipografiji nazivamo slova koja su ne samo na desno iskošena već i nešto mekša, zaobljenija od uspravnih. To nam govori da ona vodi poreklo od brzopisnih rukopisnih slova, pa podudarnost u nazivu nije slučajna.

Kurziv se najčešće koristi kao sredstvo za isticanje u tekstu. Ne narušava opštu svetlinu teksta, pa je pogodan naročito za duže pasuse, kod kojih bi upotreba drugih sredstava razbila celinu stupca.

REZ PISMA PREMA ŠIRINI

a) Slova normalne širine

Za normalne se uzimaju proporcije antičkih slova, koje proizilaze iz kvadrata i u njega ucrtanog kruga i trougla.

b) Široka slova

Njihove proporcije proizilaze iz položenog kvadrata i njemu pripadajuće elipse. Ova slova su vrlo čitljiva ali neekonomična jer zauzimaju mnogo prostora. Primenjuju se za natpise na saobraćajnim sredstvima ili na putevima namenjene da se čitaju iz vozila u pokretu, tj. u svim slučajevima kad su uslovi čitanja otežani. Ostavljanu utisak dinamike i brzine.

c) Uzana slova

Proporcije im se izvode iz uspravnog pravougaonika. Ne zauzimaju mnogo prostora, a zahtevaju zbijeno slaganje pa su stoga vrlo ekonomična, ali to ide na uštrb čitljivosti.

Zbog toga je najpovoljnije kompromisno rešenje između ta dva suprotna zahteva tj. upotrebe slova normalne širine ili neznatno suženih.

NAMENA PISMA

Kod izbora pisma vodi se računa o sledećim kriterijumima:

a) pismo treba da odgovara sadržini teksta;

- b) b) pismo treba da odgovara vrsti čitalaca kojima je tekst namenjen;
- c) c) pismo treba da je prilagođeno tehničko – tehnološkim uslovima štampe. Saglasnost sa sadržinom postiže se izborom odgovarajućeg karaktera pisma. Skoro je pravilo da se za umetničku literaturu upotrebljava renesansna antikva, za naučnu klasicistička a za dela iz oblasti tehnike grotesk. Ako je u pitanju ambalaža ili plakat, zahtev za usaglašavanjem pisma sa sadržinom još se nužnije postavlja.

Kada se radi o usaglašavanju pisma sa vrstom čitalaca tu se obično misli na uzrast i stepen obrazovanosti. Za iskusne i obrazovane čitaoce najpovoljnija veličina pisma je od 8 – 10 tipotačaka. Za decu i početnike u čitanju najbolje je uzeti 12 ili 14 tt.

Kod izbora veličine pisma presudan je i način čitanja, tj. da li se određeni tekst treba da čita duže vremena neprekidno ili je čitanje kratkotrajno. Kod kratkotrajnog čitanja se može upotrebiti i veličina od 6 tt, na primer za slaganje kratkih napomena u dnu strane, za legande, ili za slaganje rečnika. Međutim, kod ovoga treba biti oprezan, jer već i veličina od 8 tt može zamarati čitaoca kod dužeg čitanja.

U tehničko – tehnološke uslove spadale bi vrsta štampe ili vrsta papira na kojoj će se štampati. Duboka štampa je, na primer, veoma povoljna za reprodukovanje ilustracija u boje, ali je nepogodna za štampanje teksta, jer raster deformiše oblik duktusa, koja kod malih deformacija ne gube svoju čitljivost.

Na izbor slova može uticati i boja i satiniranost papira. Kod suviše svetlih papira bila bi greška uzeti masna slova i obrnutao.

Pripremio Dragan Marković